

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Lena Niklasson

Beslut
2019-02-20

Diarienummer
555-36680-2018

Sida
1(15)

Fyrstads Flygplats AB
Trollhättan Vänersborgs flygplats
info@fyrstadsflyget.se

Elektronisk delgivning

Föreläggande om försiktighetsmått och begränsningar för militär flygverksamhet

Beslut

Länsstyrelsen beslutar att förelägga Fyrstads Flygplats AB med organisationsnummer 556234–4373 om följande försiktighetsåtgärder och begränsningar.

1. Militär flygtrafik får högst uppgå till 30 rörelser¹ per kalenderår. Av dessa får antalet landningar på bana 33 och starter på bana 15 sammantaget vara högst 15 stycken.
2. Militär flygtrafik får endast ske kl. 07.00 – 13.00.
3. Instrumentinflygningsövningar med militärflyg, dvs. övningssinflygningar utan att landning sker, får inte förekomma.
4. Närboende ska hållas väl informerade om planerad militär flygverksamhet, t.ex. via flygplatsens hemsida/Facebook eller årliga möten.

Närboende ska aviseras via SMS eller motsvarande, i det fall de så begär, när militär flygning planeras att genomföras. Informationen ska skickas senast 14 dagar innan överflygningen sker. I det fall överflygningarna inte blir av som planerat ska ny information om möjligt skickas.
5. Försiktighetsmått enligt punkt 1, 2 och 4 gäller inte vid nödläge eller andra oförutsedda händelser med allvarliga konsekvenser.
6. Rapportering av hur detta föreläggande uppfylls ska ske i den årliga miljörapporten fr.o.m. miljörapporten för år 2018.

Lagstöd: 2 kap. 3 och 7 §§ och 26 kap. 9 § miljöbalken.

¹ En rörelse är en landning eller en start, dvs. en landning och en start är två rörelser.

Beskrivning av ärendet

Ärendets handläggning

Klagomål har inkommit till Länsstyrelsen från närboende på flygningar med militära plan. Det är ägare till två hästgårdar som klagar. Det första klagomålet kom in den 12 oktober 2018. De klagandes skrivelser samt frågor från Länsstyrelsen skickades till Fyrstads Flygplats AB (FFAB), Trollhättan Vänersborgs flygplats, den 16 november 2018 som bemött klagomålen och svarat på frågorna. FFAB:s bemötande har skickats till klagandena och de har kommit in med nya yttranden. Dessa yttranden har skickats till FFAB för kännedom.

Klaganden

Monica Karlsson och Bo Johanson

Monica Karlsson och Bo Johansson anför bl.a. följande.

De har den senaste tiden, från maj 2018, blivit kraftigt störda då F 7 (Skaraborgs flygflottilj) har ökat sin verksamhet markant med JAS-flygningar till Trollhättan Vänersborgs flygplats.

I maj månad tog de kontakt med kommunikationsansvarig på F 7 och talade om att de ville förvarnas då man skulle flyga med JAS då dessa skrämde hästarna så kraftigt att det är stor fara för barnen att rida och fara för trafikolyckor om hästarna skräms ut på vägen. F 7 svarade att de inte är skyldiga att underrätta dem.

Onsdagen den 3 oktober flög F 7 med ca sju JAS-plan rakt över deras hagar och paddock utan att förvarna dem. Man höll på att rida och flera hästar skenade och skadade sig i hagen däribland deras SM-häst. De ringde F 7 och påtalade bekymren men de verkade inte bry sig utan hänvisade till att de har tillstånd. Dagen efter, den 4 oktober, flög militären igen utan förvarning.

Konsekvenserna har blivit att flera hästar står skadade. Alla hästar är nu rädda, även för det vanliga flyget. De kan inte bedriva sin träningsverksamhet för hästar då de inte vet när JAS-planen dyker upp. Nästa gång kanske det blir en svår olycka med barn inblandade. De kan inte uppfylla djurskyddslagens krav på sex timmars utevistelse för hästarna då det är för stor risk att de skadas eller skenar ut på vägen.

Det är extremt obehagligt att vistas på gården på grund av bullret från planen. De skulle vilja få till en bullermätning, men har nu på egen bekostnad börjat byta alla fönster i huset till treglasfönster och lagt på isolering på södersidan på huset till följd av allt buller från planen.

Tisdagen den 9 oktober får de ett SMS som deklarerar att F 7 tänker öva inflygning mot flygplatsen utspritt över dagen från kl. 9-15 med sju stycken JAS-plan. Detta medför inställd utevistelse för hästarna och uteblivna träningar för hästarna. Onsdag den 10 oktober får de ett SMS om att F 7 ska flyga hela dagen från kl. 9-15 med fem olika JAS-plan. De kan inte leva här under dessa oklara förutsättningar.

Då FFAB i ansökan inte angett att militär verksamhet sker på Trollhättan Vänersborgs flygplats så kan den enligt klagandenas bedömning inte anses tillåten.

Instrumentinflygning är beroende av flygplatsens infrastruktur, varvid det kan antas att inflygningsövningar inte hade skett i Västra Tunhem om flygplatsen inte funnits där. FFAB har underlåtit att beskriva den militära verksamheten i sin miljöansökan. Ingen miljökonsekvensbedömning av den militära verksamheten på FFAB har skett

Enligt information från F 7 så sker övningar vid FFAB ned till ca 10 m med FFAB:s miljötillstånd. I ansökan till miljöfarlig verksamhet, deldom 2013-09-02 Mål M 2572–12, så beskriver inte FFAB denna typ av övning, då flygplan inte sätter hjulen i backen. Inflygningsövningarna är beroende av att det finns en flygplats med landningsbana samt radiofyrrar. För boende runt flygplatsen så är det ingen skillnad i bullerstörning osv. om hjulen sätts i backen eller ej. Uppmätta värden vid fastighet Bryggum 14:2 är 114 dB(A).

Ingen miljökonsekvensanalys har skett av inflygningsövningarna. Inflygning med ett modernt stridsplan som JAS skiljer sig högst avsevärt mot ett civilt plan då ett stridsplan har mycket dåligt glidtal så inflygning måste ske med mycket hög ”Alfa” vilket i sin tur kräver relativt högt gaspådrag även vid inflygning, medan ett civilt plan mer glider in på flygtomgång, vilket ger stor skillnad i bullerprofil. De som är närboende anser sig störda mer av upprepade med diverse tunga plan och helikoptrar, vissa dagar kan det ske tiotals inflygningsövningar med Superpuma eller motsvarande helikopter.

En viktig punkt som kommit i skymundan oavsett om de har djur eller företag, är bullret. De har vid ett tillfälle den 15 oktober uppmätt detta till 114 dB(A). Detta var vid, som bedöms av de klagande, vid en bra inflygning. Högst sannolikt så har de utsatts för nivåer över 120 dB(A) vid andra inflygningar. Enligt arbetsmiljöverket så kan enstaka (betyder här en) exponering av 115 dB(A) under så kort tid som 1 sekund medföra permanent hörselskada.

Ulrika Nolåker och Peter Gustavsson

Ulrika Nolåker och Peter Gustavsson anför bl.a. följande.

De klagar på störande buller, som har resulterat i sex halta hästar, på grund av F 7:s övningsflygning med JAS-plan på Trollhättan Vänersborgs flygplats. De har uppmätt en ljudnivå på en bra bit över 100 decibel vid överflygningarna. De uppmätte 91 decibel i sitt ridhus. Grannen mätte upp betydligt högre nivåer än det i sin paddock, där inflygningen gick rakt ovanför. De har även haft överflygning med lågt gående militärhelikoptrar som stör. Under vecka 40–41 hade de från morgon till eftermiddag upp till sju överflygningar per dag av JAS-plan. Den 18 oktober kom det två kolonner med fyra militärhelikoptrar och flög in på låg höjd.

De ifrågasätter om det miljötillstånd som Trollhättan Vänersborgs flygplats har innefattar JAS-plan. Enligt den ljudkonsult på WSP som tagit fram underlaget för bullerstörningar, som Trollhättan Vänersborgs flygplats beställt inför miljötillståndet, har det aldrig räknats med ljudnivå för JAS-plan. De ljudnivåer som dessa JAS-plan innebär för dem, och som skrämmer slag på deras djur, med skador som följd, kan på intet sätt rymmas inom det tillstånd som Trollhättan Vänersborgs flygplats innehar. Om F 7 har för avsikt att fortsätta med dessa övningsflygningar, måste de ompröva sitt miljötillstånd, och rimligtvis redovisa den bullersituation som då blir aktuell.

En annan mer allvarlig fundering är huruvida det lämpar sig att bedriva övningsflygning av nya piloter, som ännu inte har kommit så långt i sin utbildning (vissa av dem får inte ens flyga om det är regn).

De anser att den information som de får från Försvarmakten har stora brister och de framför flera exempel på detta. Ibland får de inte information och ibland är den information de får felaktig. De känner sig numera alltid rädda när det kommer flygplan eller helikopter. De vet aldrig vad som kan förväntas hända. Det är fruktansvärt påfrestande och en helt oacceptabel livs- och arbetssituation. De vet inte när eller om de kan utföra det dagliga arbetet eller på vilken tid. Även inflygningar med helikoptrar och hercules skrämmer hästarna och grannens hästar sprang genom staketet då helikoptrar flög över området.

Fyrstads Flygplats AB

Fyrstads flygplats AB anför bl.a. följande.

Lägesbeskrivning

Fyrstads Flygplats AB (FFAB) anser att militär flygning också med tung jettrafik, såsom JAS 39 Gripen, är tillåtlig och omfattas av flygplatsens tillstånd till miljöfarlig verksamhet som beslutats av Mark- och Miljödomstolen i deldom 2013-09-02, M 2572-12.

FFAB bedömer att det är viktigt och angeläget att stödja Försvarmaktens och Totalförsvarets av statsmakterna beslutade verksamhet genom att tillhandahålla flygplatstjänst på flygplatsen och Flygtrafiktjänst i flygplatsens luftrum. Flygplatsen ser det som angeläget att minimera störningar och konsekvenser av störningar i närområdet. Trafikledningen ska enligt villkor 1 ske på ett sådant sätt att bullerstörningar begränsas i största möjliga utsträckning.

Flygplatsen ser det som angeläget att närboende informeras om verksamheten vid flygplatsen. Information om flygplatsverksamheten har givits i särskilda samråd i samband med ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet. Möjlighet att avge synpunkter har också givits av Mark- och Miljödomstolen vid remissförfarande av tillståndsärendet. Flygplatsen och Försvarmakten har och har haft ambitionen att när så är möjligt i förväg informera närboende och berörda om särskilda händelser såsom flygdagar, militärövningar eller vid flygplatsen ny verksamhet. Det har vid några tillfällen inte varit möjligt att informera om preciserade tider.

Länsstyrelsen har av FFAB uppmärksamats på Försvarmaktens intresse för och avsikt att öva vid Trollhättan Vänersborgs flygplats. Länsstyrelsen har av FFAB också informerats om att FFAB analyserat om avsedda flygningar kan tillåtas inom tillståndet till miljöfarlig verksamhet. FFAB har meddelat att det enligt FFAB:s tolkning är möjligt tillåta den avsedda militära flygverksamheten. Länsstyrelsen har samtidigt med närboende informerats före Skaraborgs Flygflottiljs baseringsövningar. Länsstyrelsen har även varit informerade om de av FFAB planerade och genomförda informationsmötena.

FFAB:s utgångspunkter

- FFAB:s tillstånd till miljöfarlig verksamhet ska följas.

- Verksamheten vid Trollhättan Vänersborgs flygplats är ett utpekat riksintresse för kommunikationer.
- Samhällsviktig verksamhet ska stödjas.
- Närboende ska hållas informerade när de bedöms särskilt berörda av flygverksamheten, bl. a för att de ska kunna leva upp till sina förpliktelser som djurhållare.

F 7:s policy 18-12-11 avseende flygverksamhet (JAS 39) vid Trollhättan Vänersborgs flygplats

FFAB har inhämtat F 7:s policy för flygverksamheten vid flygplatsen. Policyn är beslutad av Lars Helmrich, Chef Skaraborgs flygflottilj, och har följande lydelse:

Bakgrund

Ökad rörlighet inom och mellan baser – så lyder en formulering i den nu gällande försvarspolitiska inriktningen. På F 7 har vi de senaste tre åren jobbat hårt med att förverkliga den inriktningen. Vi har ökat förmågan genom att skapa rutiner för landning på Råda, riksväg 44, Lidköping-Hovby flygplats och Trollhättan-Vänersborgs flygplats. För att skapa, och bibehålla, en användbar förmåga så måste den övas; det handlar om rutiner, behov av materiel, tidsåtgång, personalåtgång, användning av infrastruktur, träning av personalen, samverkan med civila flygplatsens personal etcetera.

Det är viktigt att F 7 verkar i samförstånd med den befolkning vi är satta att skydda och därför tar vi den hänsynen vi kan. Vår strävan är att utföra våra uppgifter i samförstånd med det civila samhället. Inför start och landningar i närområdet, men utanför Såtenäs garnison, informerar vi om verksamheten och tar största möjliga hänsyn. Vid det informationsmöte vi haft, våren 2018, på Trollhättan-Vänersborgs flygplats var det i huvudsak positiva reaktioner på vår närvaro på flygplatsen. Vidare så gör vi också förändringar i verksamheten när det är befogat, exempelvis när en djurägare vid riksväg 44 hade dräktiga får så strök vi våra landningar där. En viktig skillnad mellan riksväg 44 och en flygplats är vad närboende kan förvänta sig avseende vilken verksamhet som samhället tillåter på platsen. I november 2018 genomförde F 7 flygövningar från den civila flygplatsen i Halmstad under tre dagar. Även här finns hästgårdar och annan djurhållning nära flygfältet. Vi har inte fått något bullerklagomål under den perioden. Hästgårdar i anslutning till Såtenäs eller Råda klagar inte då vi följer de in- och utflygningsregler som finns fastställda. För att kunna lösa vårt uppdrag är det viktigt att fortsatt få genomföra flygverksamhet på Trollhättan-Vänersborgs flygplats. F 7 åtar sig att i samråd med Trollhättan-Vänersborgs flygplats informera om vår verksamhet samt begränsa både antalet dagar per tillfälle och hur stor del av dygnet vi flyger där.

F 7 policy avseende flygverksamhet vid Trollhättan Vänersborgs flygplats

F 7 avser att fortsätta vårt uppdrag, inklusive att genomföra landningar på Trollhättan-Vänersborgs flygplats. Flygverksamhet genomförs i huvudsak som sammanhängande kampanjer med en tidsutsträckning om normalt upp till tre dagar i följd. I särskilda fall kan flygverksamhet upp till sju dagar i följd förekomma. Verksamheten kan oftast begränsas till exempelvis före klockan 14.00 eller efter klockan 14.00 för respektive dag. Inför övningsflygningar som instrumentflygningar eller basering på flygplatsen annonserar vi om det i lokalmedia cirka två veckor i förväg. Vi informerar också vid samma tidpunkt via SMS till de närboende som till F 7 meddelat att de vill få sådan information. F 7 ser också positivt på att medverka vid flygplatsens informationsmöten, där vår långsiktiga planering kan delges. Därutöver kan det inträffa händelser, t.ex. en nödsituation, där landning och start sker utan att information kan delges i förväg.

För 2019 planerar F 7 i nuläget med basering på Trollhättan Vänersborgs flygplats v.922 och 946. För 2020 planerar F 7 i nuläget med basering på Trollhättan-Vänersborgs

flygplats under maj (v.020-v.023), i samband med Försvarsmaktsövning Aurora 20, och under hösten. Mer detaljerad planering eller förändringar till nu liggande planering kommer vi informera om enligt ovanstående policy.”

Sammanställning och analys av vad som anges om militär trafik i FFAB:s tillstånd till miljöfarlig verksamhet

Relevanta dokument	Innehåll förkortat	FFAB:s kommentar
MMD:s (Mark- och Miljödomstolens) deldom 2013-09-02, M2572-12, Domslut, A Tillstånd, 1:a stycket, sid 1	FFAB ges tillstånd till bl a: ”verksamhet omfattande högst 20 500 flygrörelser per år, fördelat på 10 400 i kategori tung trafik varav högst 500 rörelser med tunga jetflygplan.” (>7 ton).	Ger tillåtlighet till luftfart med militär tung jet.
MMD:s deldom 2013-09-02 M 2572-12 Domslut, D. Slutliga villkor, Villkor 1 sid 3	Verksamheten – inbegripet flygplanskategorier flygvägar, start- och landningsförfarande och trafikering under dygnet - skall bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget uppgivit eller åtagit sig i ärendet, såvida inte annat framgår av beslutet om tillstånd.	Ger tillåtlighet till militär flyg-verksamhet då sådan uppgivits i ansökan
MMD:s deldom Yrkanden, sid 9	Militär flygverksamhet avses förekomma	MMD refererar FFAB:s ansökan
MMD:s deldom Ansökan, Flygverksamhet, Militär luftfart, sid 19	Den militära verksamheten vid flygplatsen är begränsad. Enstaka starter och landningar sker.	MMD beskriver vad FFAB uppgivit om nuläget, d.v.s. 2012
FFAB:s Ansökan 2.1.2, Yrkanden, sid 6	Militär flygverksamhet avses förekomma	Ger tillåtlighet till militär luftfart
FFAB:s Ansökan 6. Teknisk beskrivning, 6.4 Flygverksamhet, sid 19	Den militära trafiken vid flygplatsen är begränsad. Enstaka starter och landningar sker.	Beskriver vad FFAB uppgivit om nuläget, d.v.s. 2012
FFAB:s Ansökan 11.2, Saken, sid 32	Militär flygverksamhet avses förekomma	Ger tillåtlighet till militär luftfart
MKB 1. Sammanfattning, Saken, sid 3	Militär luftfart skall förekomma	Ger tillåtlighet till militär luftfart
MKB 8. Nuvarande verksamhet, Flygverksamhet, sid 32	Militär trafik var begränsad till enstaka starter och landningar	Avser den flygverksamhet som förekom 2012
MKB 9 Yrkande, Verksamhetens omfattning i ansökan om nytt tillstånd, sid 41	Ansökan avser tillstånd till bl a <500 rörelser med tung jet. Militär luftfart avses förekomma	Ger tillåtlighet till militär luftfart
MKB 10 Trafikfall, Flygverksamhet, Militär luftfart, sid 43	Anger att: Militär luftfart definieras som verksamhet med militärt registrerat luftfartyg. Militärflyg förekommer i begränsad omfattning och uppträder trafikmässig som all annan luftfart. Som exempel på militära luftfartyg anges: Helikopter Super Puma, m fl, SAAB 105, SAAB 340, Beech 200, SAAB 2000, G4, G5, Gripen samt Herkules.”	Ger tillåtlighet till militär luftfart

FFAB:s slutsats

Mark- och Miljödomstolen ger i sin dom 2013-09-02, M2572-12, FFAB tillstånd till bl.a. verksamhet omfattande <500 rörelser med tunga jetflygplan (>7 ton).

Mark- och Miljödomstolens dom anger i villkor 1 att verksamheten skall bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget uppgivit eller åtagit sig i ärendet. Militär trafik med tung jet yrkas i ansökan och får därmed anses vara något som bolaget uppgivit i ärendet. Domen ger således tillåtlighet till bl.a. <500 rörelser med tung jet, även militära sådana.

FFAB:s analys av krav på åtgärder som begränsar buller

Mark- och Miljödomstolen ger i sin dom 2013-09-02, M2572-12, FFAB tillstånd till verksamhet med vissa villkor. Villkor 5 är det som reglerar åtgärder som begränsar buller. Villkor 5 anger bl.a. att FFAB ska åtgärda bostäder m.m. som utsätts för mer än FBN 55 dB(A) eller för mer än 80 dB(A) L_{Amax} minst 150 dagar och kvällar med minst 5 rörelser per dag. FFAB har således inte krav på sig att åtgärda vid viss maximalbullernivå. Kravet gäller en kombination av maxbullernivå och bullerhändelsers frekvens.

FFAB följer kontinuerligt flygverksamheten och strävar efter att i första hand begränsa verksamheten så att den inte överskrider det trafikfall som enligt villkor 5 kräver åtgärder.

Bullerutredning redovisas i bilaga till FFAB:s ansökan juli 2012. Dokumentet Kvalitetssäkring av flygbullerberäkningar, Underlag för enhetlig tillämpning (Transportstyrelsen, Försvarmakten och Naturvårdsverket, 2011-10-31) anger att ECAC Doc 29, version 1.0, skall användas vid flygbullerutredningar. WSP flygbullerutredning för Trollhättan Vänersborgs flygplats, daterad 2012-03-26 är utförd enligt normerna i Doc 29, version 1. Bullerutredningen beskriver bullerutbredning utifrån ett sökt trafikfall med av modellen föreskrivna representativa flygplanstyper. Denna bullerbeskrivning påverkar inte de åtgärder som FFAB ev. ska vidta.

Olycksrisker

FFAB har gjort riskanalyser för processer och aktiviteter och därvid kvalitativt bedömt hur fel skulle kunna leda till skada. Det allvarigaste skadeutfallet är ett omfattande haveri. Erfarenhetsmässigt har det nationellt och internationellt konstatats att risken för omfattande haveri är mycket liten och avtagande. Vid Trollhättan Vänersborgs flygplats har det inte förekommit något omfattande haveri i yrkesmässig trafik.

Anvisning för FFAB:s hantering av militär trafik

Verksamhetsanvisning

- Använd i första hand, när så medges, bana 15 för landning och bana 33 för start. Det finns färre bostäder i norr.
- Följ kontinuerligt upp antalet rörelser.
- Notera även inflygningar utan landning. Utförs från och med hösten 2018.
- Om 500 rörelser med tung jet uppnås under ett kalenderår - förbjud ytterligare trafik. Verkställ detta genom att i AIP publicera att flygplatsen av miljöskäl inte tillåter rörelse med tung jet under resten av året.

Information

- Håll regelbundet samråd med F 7 (Skaraborgs Flygflottilj).
- Klargör inför övningstillfälle hur information ska ges och av vem.
- Ge möjlighet till samråd med Länsstyrelsen inför övning.

- Informera närboende genom samverkansmöten, information på flygplatsens hemsida, Facebooksida, SMS, flygblad, etc.

Förekomst av militär trafik

Tidpunkter	Flygplantyp	Starter	Landningar	Överflygningar	Förhandsinfo fr FM	Verksamhetsbeskrivning
1996- 2018	Alla typer inkl HKP och Tp	Ca 225	Ca 225	Ej reg	Ej noterad	FM, utländsk mil och veteran
(varav 2015-okt 2018)	Alla typer inkl HKP och Tp	(50)	(50)	Ej reg	Ej noterad	FM, utländsk mil och veteran
Maj 2017	JAS 39 Gripen	5	5		Pressmed	Övning/Basering 2 dagar
Sept 2017	JAS 39 Gripen	8	8		Möte sept	Försvarsmakts- övning 3 dagar
Maj 2018	JAS 39 Gripen	2	2		Möte maj	Övning/Basering 1 dag
Okt 2018	JAS 39 Gripen			27	SMS	Instrumentinflygningar

Anm: Registrering av inflygningsövningar påbörjas hösten 2018.

Anm: HKP = helikopter, Tp = transportflygplan

Planerad militär verksamhet

Planering Tidpunkter 2018-2020	Flygplantyp	Starter	Landningar	Överflygningar	Förhandsinfo fr FM	Verksamhetsbeskrivning
2018						Inget planerat
2019 v 22	JAS 39 Gripen					Övning/Basering
2019 v 46	JAS 39 Gripen					Övning/Basering
2020 v 20-23	JAS 39 Gripen					Försvarsmaktsövning
2020 v 46	JAS 39 Gripen					Övning/Basering

Därutöver kan ytterligare verksamhet tillkomma vilken i så fall informeras om i enlighet med Skaraborgs Flygflottiljs policy, bifogas.

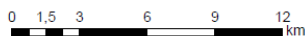
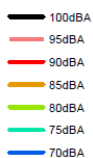
Överflygningar som inte faller inom F 7 policy kan förekomma. Det kan handla om passager på höjd över ca 300 m i samband med landningar på Sätenäs, t ex vid instrumentinflygningar där.

Ytterligare flygningar kan tillkomma vid nödläge eller andra oförutsedda händelser.

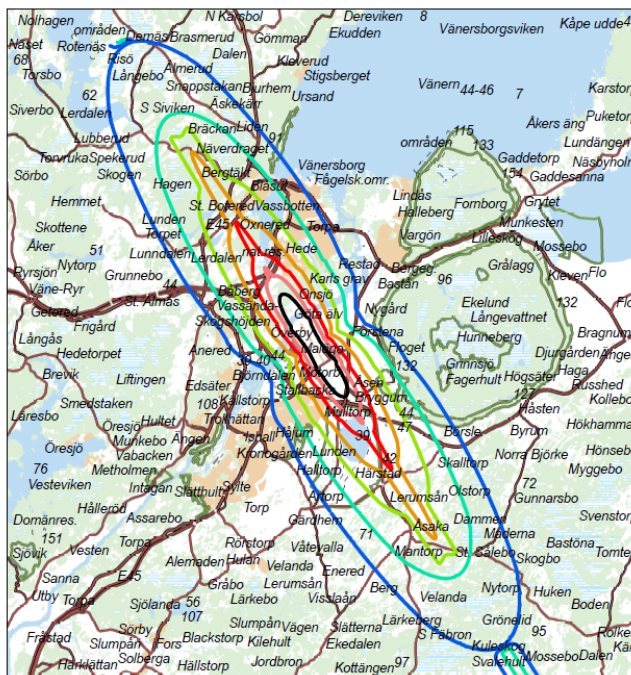
Bullernivå JAS 39 Gripen

Trollhättan Vänersborgs flygplats Sammanställning av ljudutbredning stridsflygplan JAS 39

Ljudnivåer L_{Amax}
Start bana 15-33
Landning bana 15-33

WSP Akustik 10250855
2017-04-26

Bo Johansson och Monica Karlsson bor ungefär vid 100 dB(A)-kurvan medan Ulrika Nolåker och Peter Gustavsson bor vid 85 dB(A)-kurvan.

Information till närboende

FFAB framför att F 7 anser att man översiktligt kan ge information så snart man vet att en verksamhet kommer att genomföras, exempelvis basering under FVÖ eller en lokal övning.

Det innebär att F 7 kan meddela berörda intressenter om inriktning av verksamhet med JAS 39 Gripen vid Trollhättan Vänersborgs flygplats så snart denna verksamhet är beslutad, dock minst två veckor innan genomförandet. Meddelandet skickas via SMS till anmälda intressenter och annonseras även i lokalmedia. I meddelandet anges mellan vilka datum och klockslag flygning kan komma att genomföras. Närmare tidsangivelse på minutnivå är inte möjlig eftersom risken för ändringar pga. tekniska fel, väderförhållande, typ av övning etcetera oundvikligen kommer att ge fördröjningar mellan angiven tid och själva genomförandet.

Meddelandet kan alltså utformas enligt formatet: ”Skaraborgs flygflottilj planerar att mellan [datum 1] och [datum 2] genomföra flygverksamhet med JAS 39 Gripen vid THN-VBG flygplats. Flygningarna planerar att genomföras mellan [klockslag 1] och [klockslag 2].”

Möjligheter att underlätta för hästägare

FFAB har inget att erinra mot att fasta tider för övningar tillämpas. Försvarsmakten har accepterat en överenskommelse med FFAB om att undvika flygningar nattetid (22–06). FFAB råder däremot inte över Försvarsmaktens övningstider. Se vidare Skaraborgs Flygflottiljs policy ovan.

Militär verksamhet i begränsad omfattning

Tillståndet medger endast 500 årliga rörelser tung jet vilket är ett par procent av hela antalet rörelser. FFAB kan således endast tillåta begränsad trafik med JAS 39 Gripen. FFAB har behov av att ta emot annan viktig flygverksamhet med tung jet varför det sannolikt inte kommer att förekomma/tillåtas 500 rörelser med JAS 39 Gripen. Under de senaste två åren har det förekommit uppåt 30 rörelser med JAS 39 Gripen per år. Hälften av rörelserna berörde Bryggum under bana 33.

Länsstyrelsens motivering till beslutet

Verkan av domar

Av 24 kap 1 § miljöbalken följer att en tillståndsdom som vunnit laga kraft gäller mot alla, när det gäller frågor som har prövats i domen. Bestämmelsen innebär att en tillståndshavare i allmänhet kan känna sig säker på att inte drabbas av ytterligare miljökrav beträffande verksamheten med stöd av balken. Domens bindande verkan är begränsad till de frågor som tagits upp och prövats av domstolen. En tillsynsmyndighet får därför som huvudregel inte meddela förelägganden som begränsar en dom som har rättskraft. Detta framgår av 26 kap 9 § 3 st miljöbalken. Om en fråga har prövats vid tillståndsgivningen gäller inte de skyldigheter som framgår av hänsynsreglerna utan istället vad som föreskrivits i domen.

Men om en fråga som faller under balken *inte* har varit föremål för bedömning vid tillståndsprövningen, kan tillsynsmyndigheten oavsett meddelat tillstånd grunda beslut om föreläggande direkt på balkens regler. Det kan då uppkomma särskilda tolkningsproblem när det gäller vad det så kallade allmänna villkoret ska ha för rättskraft. I kommentarerna till miljöbalken (B. Bengtsson m.fl. Del II s. 24:4) sägs följande när det gäller rättskraften av det allmänna villkoret.

”Även om domstolen eller myndigheten har en utredningsskyldighet ex officio, går det onekligen långt att anse varje uppgift eller åtagande som förts på tal i målet eller förekommer i sökandes inlagor vara omfattat av domstolens avgörande så att skyldigheten inte kan skärpas eller lindras under andra förutsättningar än miljöbalken anger beträffande uttryckliga villkor.”

Ingår militära flygrörelser med JAS-plan i flygplatsens tillstånd?

Inledningsvis kan konstateras att Trollhättan Vänersborgs flygplats är av riksintresse för kommunikationer (3 kap. 8 § miljöbalken) men inte av riksintresse för totalförsvaret (3 kap. 9 § miljöbalken). Flygplatsen har tillstånd för flygplatsverksamhet, deldom från den 2 september 2013, Vänersborgs tingsrätt, Mål nr M 2572–12. Antalet militära rörelser är inte tydligt reglerade i flygplatsens tillstånd. Det som anges i beslutsmeningarna är bl.a. att tillståndet omfattar 20 500 rörelser per år, varav högst 500 rörelser med tunga jetflygplan. JAS-plan faller in under kategorin tunga jet men även annan flygtrafik ryms inom de 500 rörelserna. Enligt miljörapporten för 2017 uppgick antalet rörelser med tunga jet till 148 stycken. Av FFAB:s yttrande daterat den 12 december 2018 framgår att 26 av dessa rörelser var med JAS-plan.

Frågan om militära rörelser är inte heller tydligt reglerad i villkor, däremot ska flygplatsen följa det allmänna villkoret, villkor 1 som lyder enligt följande.

- 1. Verksamheten - inbegripet flygplanskategorier, flygvägar, start- och landningsförfarande och trafikering under dygnet – ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget har uppgivit eller åtagit sig i ärendet, såvida inte annat framgår av beslutet om tillstånd. Trafikledningen ska ske på ett sådant sätt att bullerstörningar begränsas i största möjliga utsträckning. Lätta rörelser får ersätta tunga; dock med den begränsningen som framgår ovan under A.*

Vid en granskning av ansökningshandlingarna, som ligger till grund för flygplatsens tillstånd, framgår att FFAB såväl i ansökan som i den tillhörande miljökonsekvensbeskrivningen uppgett att ansökan avser även militär luftfart. I miljökonsekvensbeskrivningen s. 43 anges följande.

Militär luftfart. Definieras som verksamhet med militärt registrerat luftfartyg. Militärflyg förekommer i begränsad omfattning och uppträder trafikmässig som all annan luftfart. Exempel på luftfartyg är Helikopter Super Puma, m.fl., SAAB 105, SAAB 340, Beech 200, SAAB 2000, G4, G5, Gripen samt Herkules.

Såväl Helikopter Super Puma m.fl., Gripen (dvs. JAS Gripen) samt Herkules anges således. Vidare beskrivs att den militära verksamheten ska förekomma i begränsad omfattning. Länsstyrelsen gör därmed bedömningen att tillståndet för FFAB:s flygplatsverksamhet omfattar militärflyg i begränsad omfattning.

Någon närmare precisering av vad som menas med begränsad omfattning finns inte. Länsstyrelsen anser att det militära flyget endast är reglerat helt översiktligt vid tillståndsprövningen. Den omständigheten att knapphändiga uppgifter lämnats i FFAB:s inlagor om den militära flygverksamheten innebär enligt Länsstyrelsens bedömning inte att tillståndets rättskraft omöjliggör en precisering av vad som avses med ”begränsad omfattning”. Dessutom så har inflygningsövningar som en del av pilotutbildning genomförts. Dessa övningar har överhuvudtaget inte beskrivits i ansökan vilket medför att förbud för sådana utbildningsövningar kan meddelas.

Antalet rörelser och övningsinflygningar

De olägenheter som överflygningar av militära flygfartyg medför för de närboende, bl.a. att hästar blir skrämda, är av sådant slag att det finns skäl att förelägga om försiktighetsåtgärder och i beslut reglera hur många militära flygningar som enligt tillståndet får ske vid flygplatsen och över gårdarna i närområdet. I den bullerutredning som bifogats ansökan är bullerpåverkan från JAS-plan inte belyst. Detta ansågs troligen inte nödvändigt vid tiden för prövningen eftersom militärflyg endast skulle förekomma i begränsad omfattning. Någon lokaliseringsbedömning har därför inte gjorts utifrån en mer omfattande militär verksamhet vilket innebär att endast en mindre del av de reglerade tunga JET-planen kan utgöras av JAS-plan.

Under 2017 och 2018 har det förekommit ca 30 rörelser med JAS-plan per år, ca hälften av dessa berörde de klagandes gårdar. Det är inte bara JAS-planen som kan generera höga bullernivåer som medför att hästar blir skrämda utan även andra luftfartyg som Försvarmakten använder, bl.a. vissa helikoptrar. Regleringen bör därför inte endast avse JAS, utan avse all militär trafik.

Länsstyrelsen anser att det ska vara tillåtet att medge att upp till 30 rörelser per kalenderår av militär flygtrafik, denna mängd bedöms vara militärt flyg i begränsad omfattning. De klagande bor syd eller sydost om flygplatsen och störs därför mest då landningarna sker mot nordväst, dvs. på bana 33, och av starter som sker mot sydost, dvs. på bana 15. För att inte allt för många av rörelserna ska gå över de klagandes gårdar anser Länsstyrelsen att det är rimligt att högst hälften av rörelserna, dvs. 15 stycken per kalenderår, får gå över dessa gårdar.

Under 2018 genomförde F 7 övningsinflygningar med JAS-plan. Flygövningarna innebar att inflygning skedde mot flygplatsens landningsbana utan att flygplanet landade. Samtliga dess övningsinflygningar skedde över de klagandes gårdar. Anledningen till att dessa övningar gjordes på Trollhättan Vänersborgs flygplats var att det inte var möjligt för piloter/pilotelever vid F 7 att öva vid Såtenäs flygplats på grund av att instrumentlandningssystemet där inte var i drift under en period. Vad Länsstyrelsen känner till har sådana övningsinflygningar inte genomförts vid Trollhättan Vänersborgs flygplats tidigare år och några nya sådana övningsinflygningar planeras inte framgent. Som ovan nämnts är inte denna typ av övningsinflygningar beskriven i ansökan och flygplatsen är därför inte lokaliseringsbedömd utifrån sådan verksamhet. Mot bakgrund av de olägenheter som dessa övningsinflygningar medför, samt bristen på redovisning i ansökan, bedömer Länsstyrelsen att övningsinflygningar inte ska tillåtas. I det fall Försvarmakten behöver öva på instrumentinflygningssystem får de göra detta vid flygplatser som medger detta, även om det innebär längre flygvägar.

När planerade militära flygningar får ske

De klagande har framhållit att hästarna inte bör vara utomhus då militära flygfartyg flyger över gårdarna och att hästarna inte kan hållas inne hela dagarna. Vidare har de framfört att det är bättre med flygningar på förmiddagen så att de kan ta ut hästarna på eftermiddagen. Även Försvarmakten tycks anse det rimligt att begränsa flygningarna så att de sker på förmiddagen eller eftermiddagen. De har i sin policy² angett att deras verksamhet oftast kan begränsas till exempelvis före klockan 14.00 eller efter kl. 14.00. Länsstyrelsen anser att flygningar endast ska få ske på mellan kl. 07.00 - 13.00. Genom att begränsa att militära flygningar endast får ske på förmiddagar fram till kl. 13.00 skapas rimliga förutsättningar för de klagande att klara de krav som de har för skötseln av sina hästar. Det skapar även bättre möjligheter för dem att planera sina arbeten och sin hästverksamhet.

Information

Den informationskedja som bör finnas inför militära flygningar har inte fungerat på ett tillfredsställande sätt utan rutinerna för information behöver bli bättre. I detta fall är det av stor vikt att informationen är god och tillförlitlig, så att de klagande kan planera sin vardag och hästverksamhet i möjligaste mån. Närboende, inklusive de klagande, behöver få korrekt information i god tid inför planerade landningar och starter av militära luftfarkoster.

Informationen kan ges på flera sätt, t.ex. via flygplatsens hemsida/Facebook, årliga möten och SMS. I F 7:s policy för flygverksamhet vid Trollhättan framgår att SMS skickas till närboende ca två veckor i förväg. Denna tidsrymd bedöms som lämplig.

² F 7 policy 181211 avseende flygverksamhet vid Trollhättan Vänersborgs flygplats.

Närmare hur informationen ska ske kan variera över tid och hanteras lämpligen inom ramen för flygplatsens kontrollprogram.

Nödläge och oförutsedda händelser

Situationer kan uppstå då antalet rörelser blir fler än vad som anges i punkt 1, där flygtrafik måste ske på andra tider än vad som anges i punkt 2 eller att information inte kan ges i god tid innan enligt punkt 4. Sådana situationer kan vara ett nödläge, t.ex. att en allvarlig olycka kan inträffa om planet inte landar eller startar, eller vid en oförutsedd händelse, t.ex. en hastigt uppkommen allvarlig försvarssituation.

Olycksrisker

Det finns alltid en viss risk att en olycka inträffar i anslutning till en flygplats. Även om konsekvensen av en olycka, t.ex. om ett flygplan störtar, kan vara stor, så är sannolikheten att den inträffar liten. FFAB har även belyst olycksrisker i sin ansökan som ligger till grund för deras nuvarande tillstånd. Länsstyrelsen bedömer att inga ytterligare försiktighetsmått behöver föreskrivas med anledning av att viss militär verksamhet får bedrivas vid flygplatsen.

Bullernivåer

De klagande har uppmätt bullernivåer på upp till 114 dB(A) i samband med överflygningar med JAS-plan. Närmare hur dessa bullermätningar genomförts är oklart. Enligt den bullerutbredningskarta för JAS som FFAB redovisat framgår att de klagandes gårdar beräknas ha en maxbullernivå på 85 dB(A) respektive ca 100 dB(A). För flygplansbuller är det sedvanligt att utgå från beräknade värden. Av FFAB:s tillstånd för verksamheten framgår när de har skyldighet att vidta bullerbegränsande åtgärder vid bostäder (villkor 5). Av detta villkor framgår bl.a. att det är först när en bostad exponeras för maximalljudnivåer om 80 dB(A) eller därutöver, minst 150 dagar och kvällar per år med minst 5 flygrörelser per dag och kväll, som FFAB behöver vidta bullerbegränsande åtgärder. De klagandes bostäder utsätts inte tillräckligt ofta för höga ljudnivåer för att FFAB ska behöva vidta bullerskyddsåtgärder.

Klaganden har framfört oro över att hörseln kan skadas i det fall de är utomhus då JAS-plan flyger över dem. Villkor för att begränsa den maximala bullernivån som får inträffa vid något tillfälle finns inte i FFAB:s tillstånd. Länsstyrelsen bedömer att vare sig de uppmätta eller beräknade bullervärdena kan ligga till grund för att helt förbjuda att JAS-plan nyttjar Trollhättan Vänersborgs flygplats.

Rimlighetsavvägning

De krav Länsstyrelsen ställer på FFAB får inte vara orimliga, det framgår av 2 kap. 7 § miljöbalken. Länsstyrelsen bedömer att de skyddsåtgärder och begränsningar som beslutats om är väl avvägda och inte orimligt hårda.

Tillsynsmyndighet

Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för verksamheten vid Trollhättan Vänersborgs flygplats. I det fall då Försvarsmakten använder denna flygplats t.ex. vid basering eller för att använda flygplatsens instrumentlandningssystem för övning är

Länsstyrelsen tillsynsmyndighet även för detta. FIHM (Försvarsinspektören för Hälsa och Miljö) är tillsynsmyndighet över Försvarmaktens verksamheter, det kan t.ex. vara flyguppvisningar eller in- och utflygningar från Försvarmaktens egna flygplatser.

Detta beslut kan överklagas

Se bilaga 1.

De som medverkat i beslutet

Detta beslut har fattats av sakområdesansvarig Elisabeth Lindqvist Tärneld med länsmiljöingenjör Lena Niklasson som föredragande. I den slutliga handläggningen har även och länsjurist Ann Dahlberg medverkat.

Elisabeth Lindqvist Tärneld

Lena Niklasson

Detta beslut har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Sändlista

- Bo Johansson och Monica Karlsson, e-delgivning, welder@telia.com; jumpinn@telia.com
- Ulrika Nolåker och Peter Gustavsson, e-delgivning, nolaker@telia.com
- Anna Råhnängen, kopia, anna.rahnangen@fyrstadsflyget.se
- Skaraborgs flygflottilj, kopia, exp-f7@mil.se

Bilaga 1

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos Mark- och miljödomstolen. **Observera att du ska skicka eller lämna in överklagande till**, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 403 40 Göteborg. **Du kan även skicka in överklagandet via e-post till** vastragotaland@lansstyrelsen.se. Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till domstolen.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det domstolen som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om den som överklagar är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ditt överklagande ska innehålla

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter:

- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din mening, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud som kan sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen på e-post vastragotaland@lansstyrelsen.se eller telefonnummer 010-224 40 00. Ange beslutets diarienummer.